

Серих Світлана Володимирівна
провідна зберігачка сектору
“Декоративно-ужиткове мистецтво”
науково-дослідного відділу збереження фондів,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)

Гуменюк Андрій Олегович
старший науковий співробітник
відділу “Історія України ХХ ст.”,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)

Svitlana V. Sierykh
leading custodian,
Sector “Decorative Applied Arts”,
The National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)

Andriy O. Humeniuk
senior research fellow,
Department of the History of Ukraine in the 20th century,
The National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)

АТРИБУЦІЯ ПРЕДМЕТІВ, ПОВ’ЯЗАНИХ ІЗ ДОБРОВОЛЬЧИМ УКРАЇНСЬКИМ КОРПУСОМ “ПРАВИЙ СЕКТОР” (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ)

ATTRIBUTION OF THE OBJECTS CONNECTED TO THE UKRAINIAN VOLUNTEER CORPS “RIGHT SECTOR” (ON THE MATERIALS OF THE NATIONAL MUSEUM OF UKRAINIAN HISTORY)

Анотація

У повідомленні автори наводять інформацію про Добровольчий український корпус “Правий сектор” та про речі (шеврони, одяг та екіпірування) бійців добровольчих підрозділів, які надійшли 2018 р. до Національного музею історії України. Особливу увагу приділено розробленій бійцями символіці та атрибутиці зображень на шевронах. Саме через ці речі розкривається історія відносин між бійцями, деталі їхнього побуту у бойових умовах.

Ключові слова: “Правий сектор”, шеврон, бойовий підрозділ, АТО, музейний предмет, військовий одяг та спорядження, мотиваційні подарунки.

Summary

In the article the authors provide the information about the Ukrainian Volunteer Corps “Right Sector” and the objects (chevrons, clothing and equipment) which came into the collection of the National Museum of Ukrainian History in 2018. The authors pay special attention to the image symbols on the chevrons, designed personally by the fighters. The history of relations between the fighters and the details of their everyday life in combat situations is revealed through these things.

Key words: Right Sector, chevron, sub-subunits, ATO, museum object, military clothing, military equipment, motivational gifts.

Історія твориться тут і зараз, тому головна мета працівників історичного музею – задокументувати її через збір матеріалу. Під час комплектування зібрань у музеях історичного профілю перевага надається предметам документального характеру, тобто фотоматеріалам, свідоцтвам, листам, документам тощо. Звичайно, це важливі джерела для вивчення подій, які відбуваються навколо нас, і ігнорувати їх не можна. Проте не менш важливу роль у документуванні явищ сучасного життя мають відігравати й речові матеріали, що допомагають розкрити суть подій і явищ, які відбуваються навколо. На сучасному етапі для історії України особливо важливо збирати речі, пов’язані з подіями на Сході України. Але потрібно не тільки приділяти увагу конкретному предметові, а й водночас збирати інші матеріали, в комплексі з якими він використовується, і ретельно записувати інформацію, завдяки якій складається уявлення про середовище та побут людини. Ці дані – цінні відомості, які становитимуть основу наукового опису предмета.

У 2018 р. Артем Скоропадський, речник Добровольчого українського корпусу “Правий сектор” (далі – ДУК ПС), передав до Національного музею історії України (далі – НМІУ) комплекс предметів, пов’язаних із АТО. Їх зібрали у 2015 р. в районах бойових дій ДУК ПС у Донецькій області (с. Піски, м. Авдіївка, біля шахти “Бутівка”), на базі ДУК ПС у с. Великомихайлівка Дніпропетровської обл. тощо. До комплексу увійшли шеврони підрозділів ДУК, військова форма

бійців, спорядження, яке застосовувалося під час військового протистояння, та мотиваційні подарунки від мешканців України.

Метою статті є вивчення атрибуції та введення до наукового обігу нових надходжень, пов'язаних із ДУК ПС. Атрибуція є одним із головних завдань при вивченні музейних предметів. Після надходження речей до музейного зібрання втрачається їхній зв'язок із середовищем побутування, вони позбавляються функціонального призначення, яке мали колись. Для музею головною ознакою такого предмета стає його суспільне значення як пам'ятки історії та культури. Він є свідком подій, історії, символом конкретного факту. Під час атрибуції фахівці вивчають предмет, виявляють властиві для нього ознаки й характеристики. У фондівих колекціях та експозиції предмет набуває нових зв'язків із іншими речами, подібними або відмінними від нього. Таким чином, він уводиться до певного історичного контексту. На жаль, під час збирання означених експонатів у великому районі бойових дій інформацію про їхнє походження не було записано належним чином.

Після окупації Криму російськими військами у березні 2014 р. та захоплення територій на Сході України почали утворюватися добровольчі батальйони, одним із яких став ДУК ПС, сформований 17 липня 2014 р. як добровільне воєнізоване об'єднання громадян України та інших держав під час проведення антитерористичної операції на Сході України. Відповідно до наказу ДУК ПС № 2 від 17.07.2014 р., фронтовою зоною названо “територію Донецької, Луганської областей та Кримського півострова”¹. Бойові підрозділи ДУК ПС, які входили до Національно-визвольного руху “Правий сектор” (далі – НВР ПС), виконували певні тактичні завдання у фронтовій зоні. 2015 р. Дмитро Ярош склав повноваження провідника руху “Правий сектор”, а 28 грудня вийшов із нього, створивши на базі фронтових формувань корпусу – 5-го та 8-го батальйонів і медичного батальйону “Госпітальєри” – Українську добровольчу армію (далі – УДА)².

Після формування корпусу з'являється його символіка – прапор та емблема. Остання стала основою першого шеврона 2014 р., загального для всіх підрозділів. Цей шеврон (рис. 1) має форму геральдичного щита, тло якого – захисного кольору. Вгорі чорно-білими нитками вишитий напис по горизонталі у три ряди: “Правий сектор” / Добровольчий / Український Корпус”. У центрі чорними нитками вишите симетричне зображення двох автоматів та меча між ними, що разом утворюють тризуб. Ідея та створення цієї емблеми належить члену Національно-визвольного руху “Правий сектор” О. В. Адкіну (другу Чорноморцю), який народився в Одесі, мешкав у Чорноморську та почав свою діяльність із ВО “Тризуб” ім. Степана Бандери (2009). Із часів Революції гідності він займався інформаційною діяльністю у НВР ПС, а також відповідав за візуальну ідентифікацію організації. Для створення згаданої емблеми автор використав зображення зброї різних часів: сучасну боротьбу бійців “Правого сектору” проти зовнішнього та внутрішнього ворога символізують автомати Калашникова, меч означає спадковість українських військових традицій, безперервність боротьби за волю та державність української нації.

Згодом кожен підрозділ створив власний шеврон, який відображає їхню сутність через символіку та атрибутику, формуючи історію підрозділу. Це зазначено у Положенні “Про бойові підрозділи ДУК ПС”: “...при створенні бойовому підрозділу надається порядковий номер в єдиній системі всіх резервних та бойових підрозділів ДУК ПС. Кожен бойовий підрозділ, крім порядкового номера, може мати свої відзнаки та шеврони (відповідно зеленого та червоно-чорного кольорів), затверджені Командиром ДУК ПС”³.

Під час передання комплексу речей до НМІУ речник НВР ПС А. Скоропадський надав усну інформацію про долю авторів шевронів – бійців підрозділів. Так, автором шеврона “Браконьєри” (рис. 2) підрозділу снайперів 5-го окремого батальйону ДУК ПС (згодом 5-го окремого батальйону Української добровольчої армії) є Костянтин Яроцінський, позивний Шахід⁴. Підрозділ снайперів 5-го батальйону під керівництвом друга Красноярська почав формуватися наприкінці жовтня 2014 р. На початку літа 2015 р. снайпери обрали для свого підрозділу назву “Браконьєри”. Бійці висловили повагу та вдячність, назвавши підрозділ на честь тренера, професійного снайпера друга Браконьєра, що ділився фаховим досвідом із початківцями не тільки під час тренувань, а й бойової роботи на передовій.

Територією базування “Правого сектору” у 2015 р. було с. Великомихайлівка Покровського р-ну Дніпропетровської обл., яке бійці називали Січчю. Тому символіка, яку використали на шевронах, перегукується з козацтвом. До початку 1780-х рр. с. Великомихайлівка, засноване вихідцями із Запорозької Січі, називалося Дібрівка, за дубовим гаєм. Тому автор шеврона використав такі символічні елементи, як козак у шароварах і без сорочки, що означає безстрашність, лук із натягнутою тятивою – постійну готовність дати відсіч, стріла – влучний постріл, сокира за поясом – ми господарі на своїй землі, і будь-яку ворожу силу буде безжалюбно знищено.

Шеврон “Шершні” (рис. 3) належить роті вогневої підтримки 5-го окремого батальйону ДУК ПС (згодом 5-го окремого батальйону УДА), названий на честь командира розвідувального підрозділу друга Шершня, який загинув на Донбасі.

Історія створення іншого шеврона із зображенням та назвою “Поплавки” доволі цікава (рис. 4). Його використовує друга штурмова рота 5-го окремого батальйону ДУК ПС, згодом реформованого у 5-й окремих батальйон УДА. Підрозділ виконував завдання на позиціях, розташованих на території шахти “Бутівка” поблизу Авдіївки. Він використовував бетонну промислову споруду як укриття від артилерійського обстрілу. “Називали його між своїми жартома «поплавкосховище». Бо нас не можна було «потопити»: відстрілялися – і сховалися. І так постійно: висунулися, вдарили по противнику, щоб,

1 Наказ № 2 “По Добровольчому Українському корпусу «Правий сектор»” / [Електронний ресурс]: Правий сектор. – Режим доступу: <https://pravuysektor.info/duk-ps/nakazy/2014/nakaz-no2> (дата звернення: 21.12.2018). – Назва з екрана.

2 Українська Добровольча Армія / [Електронний ресурс]: Сектор правди. – Режим доступу: <https://sectorpravdy.com/uda/> (дата звернення: 26.12.2018). – Назва з екрана.

3 Бойові підрозділи ДУК ПС / [Електронний ресурс]: Правий сектор. – Режим доступу: <https://pravuysektor.info/struktura/boyovipidrozdzily-duk-ps> (дата звернення: 21.12.2018). – Назва з екрана.

4 Електронне листування А. О. Гуменюка з Максимом Швецем (командиром навчального центру УДА) від 04.12.2018 р.

відкриваючи вогонь, показував свої вогневі точки, які потім успішно знищувала вже наша артилерія”⁵.

Ще одним шевроном, який надійшов у складі комплексу, поповнилася фондова колекція шевронів капеланської служби НМІУ (11 од.)⁶. Це нарукавний шеврон “Капеланська служба” (рис. 5) круглої форми, зеленого кольору, в його центрі білою ниткою вишитий рівнокінцевий хрест із розширеним кінцями перекладин. Зображення вміщено в коло, по краю якого нанесено напис білого кольору “Добровольчий український корпус / Капеланська служба”.

Капеланською службою ДУК ПС керує греко-католицький священник Микола Мединський (Залізник). У 2014 р. на передовій перебувало тільки кілька священників, а на початку 2015 р. служба збільшилася до 20 капеланів⁷. Капелан 5-го окремого батальйону ДУК ПС, отець Петро Буряк зазначає, що їхнє товариство багатоконфесійне. В ньому є православні різних патріархатів, католики двох обрядів, представники протестантських течій із шести областей України. Хтось перебуває постійно з бійцями на передовій, хтось приїздить із короткими візитами. Проте найголовнішою функцією військового священника є постійна присутність біля солдата, капелан має перебувати поруч у радості й скруті, виконуючи функцію психолога, допомагати бійцям оговтатися після боїв.

За кожним предметом, що надійшов до НМІУ, стоїть певна людина. Проте через побоювання їхніх власників за своє життя майже всі предмети, передані до музею, анонімні. В комплексі наявні дві нагрудні нашивки з позивними Петрович та Самітник (рис. 6), які кріпилися на формі поряд із нашивками “Група крові” за допомогою текстильної стрічки Velcro. З електронних джерел автори статті з’ясували ім’я людини з позивним Самітник – Юрко Заблоцький, психолог за освітою, який до АТО працював директором будівництва у провайдерській фірмі, активний учасник Революції гідності. Пройгнорувавши висновок медичної комісії, він 2014 р. пішов добровольцем у 5-й окремий батальйон ДУК ПС, на фронті опанував фах артилериста протитанкових гармат – стали в нагоді туристичні та скаутські навички з мирного життя. Свій позивний отримав у 1990-х рр. під час участі у пластовому таборі на Шумщині (Тернопільська обл.) в Антонівцях як вихованець гуртка “Лісові бджоли” ім. Олекси Довбуша⁸.

Отже, не так військові, як звичайні люди, незалежно від віку та соціального статусу, пішли захищати свою Батьківщину, боронити її від загарбників.

Більшість військового одягу бійці купували за власні кошти, а також одержували від волонтерів. Він є різноманітним, виготовленим у різних країнах, оскільки до цих часів ДУК ПС не підпорядковується ані МВС України, ані ЗСУ, хоча виконує бойові завдання. Чим організованішим ставав ДУК ПС, тим уніфікованішою ставала і форма одягу кожного підрозділу. До комплексу, переданого до НМІУ, ввійшли дві футболки: чорна з емблемою підрозділу “Браконьєри” та кольору хакі з емблемою створеного в липні 2014 р. медичного підрозділу “Госпітальєри” (рис. 7), назва якого є нагадуванням про середньовічний лицарський орден. Засновниця цього підрозділу, Яна Зінкевич, згадувала: “Під час потужного обстрілу в селищі Піски, коли ми думали, що вже не виживемо, я поставила собі за мету: якщо врятуюся, то створю структуру й назву її саме так”⁹. Тільки за 2014 р. героїчні медики винесли з поля бою та врятували життя понад 200 бійцям.

Футболка захисного кольору має розміщену ліворуч на грудях емблему у формі геральдичного щита із зеленим контуром. У центрі зеленої з білою облямівкою “зірки життя” розміщено кадуцей, на який накладено білий мальтійський хрест. У нижній частині “зірки життя” зображено золотавий тризуб. Унизу рукава розміщено напис білого кольору “Польова медицина / Госпітальєри”.

Шість променів “зірки життя”, зображеної на шевроні, символізують завдання, які виконують рятувальники за надзвичайних ситуацій: 1) виявлення; 2) оповіщення; 3) відповідне реагування; 4) допомога на місці; 5) допомога під час транспортування; 6) доправлення до спеціалізованого центру допомоги.

Зображення мальтійського хреста вказує на належність до лицарського ордену госпітальєрів, а кадуцей давньогрецького бога Гермеса є символом того, наскільки швидко медики приходять на допомогу.

Під час бойових дій важливе значення мають маскувальні речі – сітки для бліндажів та костюми (т. зв. “кікімори”) для снайперів, здебільшого виготовлені вручну волонтерами-жінками. Ці речі надійшли до НМІУ від мешканців м. Суми разом із невеликою сумочкою з подарунками для бійців – листами від дітей Сумського обласного центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів та Сумської спеціальної ЗОШ: “Дорогий захиснику, ми завжди з тобою! Ми впевнені, ти робиш усе необхідне, щоб наша держава була вільна! Бажаю усього найкращого! Повертайся живим!”, “Шановний солдате, я не знаю вашого імені, не знаю, де та в яких умовах Ви прочитаєте цей лист. Бажаю Вам мирного неба над головою, щоб Ви боролися за нашу Батьківщину. Щоб Ви боролися за мир на землі. Ми віримо у Вас!”¹⁰. Такі листи відіграють велику роль у підтримці військового духу в ДУК ПС, допомагають бійцям у скрутний час на фронті. До музею також надійшли

5 Там само.

6 Романік А. Феномен військового капеланства в зоні бойових дій на сході України (за матеріалами фондової колекції НМІУ) // Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць: у двох частинах. – Вип. 1. Ч. 1 / Відп. ред. Б. К. Патріляк. – Київ: Національний музей історії України, 2016. – С. 117–120

7 У капеланську службу Добровольчого українського корпусу об’єдналися 20 священників / [Електронний ресурс]: Тернополяни. – Режим доступу: <http://ternopoliany.te.ua/religiya/5818-u-kapelansku-sluzhbu-dobrovolchoho-ukrainskoho-korpusu-ob-iednalyisia-20-svishchenyukiv> (дата звернення: 21.12.2018). – Назва з екрана.

8 Вандзеляк Г. Кіборг з позивним “Самітник” листується з англійською королевою... / [Електронний ресурс]: Свобода: Офіційний сайт газети. – Режим доступу: <http://svoboda.te.ua/kiborg-z-pozyvnyim-samitnyk-lystuyetsya-z-anglijskoju-korolevoju/> (дата звернення 21.12.2018). – Назва з екрана.

9 Самохвалова Л. Яна Зінкевич, медик-доброволець, командир медичного батальйону “Госпітальєри” / [Електронний ресурс]: Укрінформ: Мультимедійна платформа іномовлення України. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2396645-ana-zinkevic-medikdobrovoles-komandir-medicnogo-bataljonu-gospitaleri.html> (дата звернення: 21.12.2018). – Назва з екрана.

10 Національний музей історії України (НМІУ): фонди: до ТКВ 19 454 / 2.

сувеніри, виготовлені тяжко хворою на рак жінкою та передані на фронт наприкінці 2014 р.: сплетені зі стрічок червоно-чорного кольору браслети-косички, червоно-чорний та синьо-жовтий прапорці.

Автори статті намагаються показати, наскільки важливі аспекти атрибуції та наукове опрацювання предметів, що надходять до музейного зібрання. Як складно буває, якщо первинна обробка інформації про річ проведена неякісно. Вивчення музейних предметів лежить у основі всієї наукової діяльності музею, допомагає виявити важливість їх як джерела знань, їхню культурну, історичну цінність загалом та визначити атрактивні властивості як джерела емоцій.

Без такої роботи неможливі облік, комплектування та зберігання фондів музею, його експозиційна діяльність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. *Богущька С.* Двадцять священиків об'єдналися в окрему капеланську службу Добровольчого українського корпусу “Правий сектор” / [Електронний ресурс]: RISU: Релігійно-інформаційна служба України. – Режим доступу: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/faith_and_weapon/59101/ (дата звернення: 21.12.2018). – Назва з екрана.
2. Бойові підрозділи ДУК ПС / [Електронний ресурс]: Правий сектор. – Режим доступу: <https://pravyysektor.info/struktura/boyovi-pidrozdily-duk-ps> (дата звернення: 21.12.2018). – Назва з екрана.
3. *Вандзеляк Г.* Кіборг з позивним “Самітник” листується з англійською королевою... / [Електронний ресурс]: Свобода: Офіційний сайт газети. – Режим доступу: <http://svoboda.te.ua/kiborg-z-pozyvnym-samitnyk-lystuyetsya-z-anglijskoju-korolevoju/> (дата звернення 21.12.2018). – Назва з екрана.
4. Емблема Добровольчого Українського корпусу “Правий сектор” / [Електронний ресурс]: Правий сектор. – Режим доступу: <https://pravyysektor.info/duk-ps/symbolika-ta-nagorody/emblema-dobrovolchogo-ukrayinskogo-korpusu-pravyu-sektor> (дата звернення: 21.12.2018). – Назва з екрана.
5. Заради кожного життя! [Госпітальєри] / [Електронний ресурс]: Сектор правди – Режим доступу: <https://sectorpravdy.com/gospitaliery/> (дата звернення: 05.12.2018). – Назва з екрана.
6. Наказ № 2 “По Добровольчому Українському корпусу «Правий сектор»” / [Електронний ресурс]: Правий сектор. – Режим доступу: <https://pravyysektor.info/duk-ps/nakazy/2014/nakaz-no2> (дата звернення: 21.12.2018). – Назва з екрана.
7. *Романік А.* Феномен військового капеланства в зоні бойових дій на сході України (за матеріалами фондової колекції НМІУ) // Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць: у двох частинах. – Вип. 1. Ч. 1 / Відп. ред. Б. К. Патріляк. – Київ: Національний музей історії України, 2016. – С. 117–120.
8. *Самохвалова Л.* Яна Зінкевич, медик-доброволець, командир медичного батальйону “Госпітальєри” / [Електронний ресурс]: Укрінформ: Мультимедійна платформа іномовлення України. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2396645-ana-zinkevic-medikdobrovolec-komandir-medichnogo-bataljonu-gospitaleri.html> (дата звернення: 21.12.2018). – Назва з екрана.
9. *Срібна М.* Нарукавні емблеми добровольчих батальйонів з фондової колекції НМІУ // Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць: у двох частинах. – Вип. 1. Ч. 1 / Відп. ред. Б. К. Патріляк. – К.: Національний музей історії України, 2016. – С. 100–105.
10. У капеланську службу Добровольчого українського корпусу об'єдналися 20 священиків / [Електронний ресурс]: Тернополяни. – Режим доступу: <http://ternopoliany.te.ua/religiya/5818-u-kapelansku-sluzhbu-dobrovolchoho-ukrayinskoho-korpusu-ob-iednalyisia-20-sviashchenyukiv> (дата звернення: 21.12.2018). – Назва з екрана.
11. Українська Добровольча Армія / [Електронний ресурс]: Сектор правди. – Режим доступу: <https://sectorpravdy.com/uda/> (дата звернення: 26.12.2018). – Назва з екрана.

REFERENCES

1. *Bohucka S.* Dvadsyat svyashchenyukiv obiednalyisia v okremu kapelansku sluzhbu Dobrovolchoho ukrayinskoho korpusu “Pravyi sektor” / [Elektronnyi resurs]: RISU: Religiyno-informaciynna sluzhba Ukrainy. – Rezhym dostupu: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/faith_and_weapon/59101/ (data zvernennya: 21.12.2018). – Nazva z ekrana.
2. Boiovi pidrozdily DUK PS / [Elektronnyi resurs]: Pravyi sektor. – Rezhym dostupu: <https://pravyysektor.info/struktura/boyovi-pidrozdily-duk-ps> (data zvernennya: 21.12.2018). – Nazva z ekrana.
3. *Vandzeliak H.* Kiborh z pozyvnym “Samitnyk” lystuietsia z anhliskoiu korolevoiu... / [Elektronnyi resurs]: Svobod: Ofitsiynni sayt hazety. – Rezhym dostupu: <http://svoboda.te.ua/kiborg-z-pozyvnym-samitnyk-lystuyetsya-z-anglijskoju-korolevoju/> (data zvernennya 21.12.2018). – Nazva z ekrana.
4. Emblema Dobrovolchoho Ukrayinskoho korpusu “Pravyi sektor” / [Elektronnyi resurs]: Pravyi sektor. – Rezhym dostupu: <https://pravyysektor.info/duk-ps/symbolika-ta-nagorody/emblema-dobrovolchogo-ukrayinskogo-korpusu-pravyu-sektor> (data zvernennya: 21.12.2018). – Nazva z ekrana.
5. Zarady kozhnogo zhyttya! [Hospitaliery] / [Elektronnyi resurs]: Sektor pravdy. – Rezhym dostupu: <https://sectorpravdy.com/gospitaliery/> (data zvernennya: 05.12.2018). – Nazva z ekrana.
6. Nakaz # 2 “Po Dobrovolchomu Ukrayinskomu korpusu «Pravyi sektor»” / [Elektronnyi resurs]: Pravyi sektor. – Rezhym dostupu: <https://pravyysektor.info/duk-ps/nakazy/2014/nakaz-no2> (data zvernennya: 21.12.2018). – Nazva z ekrana.
7. *Romanik A.* Fenomen viyskovoho kapelanstva v zoni boiovykh diy na skhodi Ukrainy (za materialamy fondovoi kolektsii NMIU) // Naukovyi visnyk Natsionalnogo muzeiu istorii Ukrainy. Zbirnyk naukovykh prats: u dvokh chastynakh. – Vyp. 1. Ch. 1 / Vidp. red. B. K. Patrylyak. – Kyiv: Natsionalnyi muzey istorii Ukrainy, 2016. – S. 117–120.
8. *Samokhvalova L.* Yana Zinkevych, medyk-dobrovolets, komandyr medychnoho batalionu “Hospitaliery” / L. Samokhvalova /

[Elektronnyi resurs]: Ukrinform: Mulytymediyna platforma inomovlennia Ukrainy. – Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2396645-ana-zinkevic-medikdobrovolec-komandir-medicnogo-bataljonu-gospitaleri.html> (data zvernennya: 21.12.2018). – Nazva z ekrana.

9. *Sribna M.* Narukavni emblemy Dobrovolchyykh batalioniv z fondovoi kolektsii NMIU // Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy. Zbirnyk naukovykh prats: u dvokh chastynakh. – Vyp. 1. Ch. 1 / Vidp. red. B. K. Patrylyak. – K.: Natsionalnyi muzey istorii Ukrainy, 2016. – S. 100–105.

10. U kapelansku sluzhbu Dobrovolchoho ukrainskoho korpusu obiednalsya 20 svyashchenykyv / [Elektronnyi resurs]: Ternopoliany . – Rezhym dostupu: <http://ternopoliany.te.ua/religiya/5818-u-kapelansku-sluzhbu-dobrovolchoho-ukrainskoho-korpusu-ob-iednalsya-20-sviashchenykyv> (data zvernennya: 21.12.2018). – Nazva z ekrana.

11. Ukrainska Dobrovolcha Armiya / [Elektronnyi resurs]: Sektor pravdy . – Rezhym dostupu: <https://sectorpravdy.com/uda/> (data zvernennya: 26.12.2018). – Nazva z ekrana.

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 4а

Рис. 5

Рис. 6

БИС 2

Рис. 7